

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертацію Світлицької Віолети Романівни
«Феномен жінки у філософському дискурсі»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 033 Філософія

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

У сучасному світі образ жінки набуває нових смислів, що формуються під впливом глибоких соціальних, культурних і світоглядних змін. Жінка вже не розглядається лише крізь призму традиційних ролей, а постає як активна учасниця суспільних процесів, здатна впливати на формування цінностей, норм і культурних орієнтирів. Її ідентичність стає динамічною, відкритою до змін і взаємодії з різними середовищами, що поєднують індивідуальний досвід і колективну пам'ять.

Феномен жіночого сьогодні можна розглядати як простір перетину різних вимірів людського буття – тілесного, духовного, соціального та символічного. У цьому контексті жінка виступає не лише як носійка культурних традицій, а й як творчиня нових сенсів, здатна переосмислювати усталені уявлення та формувати альтернативні моделі існування. Її роль посилюється в умовах глобальних викликів, де особливої ваги набувають емпатія, стійкість і здатність до адаптації.

Сучасні трансформації, пов'язані з розвитком цифрових технологій, змінами у сфері комунікації та розширенням соціальних можливостей, створюють нові форми самовираження жінки. Вона одночасно існує в різних просторах – фізичному й віртуальному, приватному й публічному – що відкриває нові перспективи для реалізації потенціалу, але водночас ставить перед нею нові виклики. Таким чином, жінка в сучасному контексті постає як багатогранний феномен, який потребує глибокого й всебічного осмислення.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати, що основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні В. Р. Світлицької, є достатньо обґрунтованими й достовірними. Усі

необхідні структурні елементи дослідження, а також його науковий апарат представлено на високому теоретичному й методологічному рівні.

Об'єкт дослідження: феномен жінки у філософському дискурсі. *Предмет дослідження:* філософські концептуалізації феномену жінки в соціокультурному, світоглядному та антропологічному контекстах.

Мета дослідження: проаналізувати феномен жінки як багатовимірний теоретичний конструкт та визначити ключові аспекти його репрезентації у філософському дискурсі.

Звертаємо увагу, що об'єкт, предмет і мета дослідження чітко узгоджені між собою як у змістовому, так і в стилістичному відношенні. Дослідниці вдалося досягти поставленої мети завдяки послідовному виконанню чітко окреслених дослідницьких завдань та застосуванню комплексної методології, яка ґрунтується на поєднанні загальнофілософських і загальнонаукових методів, теоретичних підходів сучасних українських філософів, а також з урахуванням актуальних та сучасних соціокультурних моделей жіночої суб'єктності.

3. Наукова новизна одержаних результатів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження В. Р. Світлицької полягає в тому, що вперше вперше в українській філософській думці концептуалізовано феномен жінки як багатовимірний теоретичний конструкт та визначено ключові аспекти його репрезентації у філософському дискурсі. Вперше розглянуто у межах холістичного підходу феномен жінки як багатовимірну, самоорганізуючу форму духовно-матеріального буття, у якій у взаємозв'язку реалізуються особистісний, соціальний та універсальний виміри людського існування. Як холономна категорія жінка, будучи включеною в системи людини, культури й суспільства, відтворює їхню смислову єдність і постає чинником спадкоємності, духовної зумовленості та гармонізації життя; запропоновано багатofакторну модель жінки як соціокультурного феномену на основі бінарних атрибутивних системних параметрів, що поєднує широкий набір характеристик та інтегральних індикаторів, відображаючи динамічність, адаптивність та здатність інтегрувати нові елементи в різних сферах діяльності. Жінка як соціокультурний феномен з

позицій системного моделювання визначається як сукупність моделей поведінки у відносинах, які задовольняють властивостям певного соціально-культурного суспільного запиту; і як сукупність моделей поведінки, у яких реалізуються властивості, що задовольняють певним соціокультурним відносинам; здійснено комплексний порівняльний структурно-функціональний аналіз архетипів жіночого начала в різних культурних традиціях (Індія, Китай, слов'янський світ, цивілізація майя, Гаваї, Єгипет, Західна Африка), у межах якого виявлено їхню спільну архетипічну основу та встановлено універсальні структурні елементи архетипу Великої Матері – дуальність творення та руйнування, циклічність природних і космічних процесів, роль посередника між космосом, природою та людиною, а також участь у процесах соціалізації й ритуальних практиках; проаналізовано релігійні традиції з позиції гендерного аналізу як сукупність соціокультурних практик, що формують жіночу суб'єктність через комплекс характеристик: архетиповість, сакралізація материнства як гендерного імперативу, ієрархічне впорядкування жіночого, ритуалізація жіночої тілесності, культурний механізм гендерної соціалізації, релігійна конструкція гендеру, мовна політика сакральних текстів, трансцендентність жіночого, гендерований культурний код; осмислено феномен жінки доби метамодерну як цілісний соціокультурний і духовно-антропологічний феномен через призму принципів метамодернізму. Це дозволило виявити багатовимірність і парадоксальність жіночої суб'єктності, яка інтегрує традиційні та сучасні цінності, поєднує раціональне й чуттєве, індивідуальне й колективне та усвідомлює кризові й потенційні можливості сучасного соціокультурного середовища в умовах осциляції як основної характеристики доби метамодерну; концептуалізовано феномен жінки доби метамодерну як цілісний антропологічно-духовний і соціокультурний феномен на основі розширеного парадигмального підходу, що дозволило системно осмислити жіночу суб'єктність, творчий потенціал та духовно-культурне самотворення в умовах метамодерного культурного простору.

Структура дослідження чітка, логічно викладена, відповідає меті та поставленим завданням, які були успішно вирішені. Робота складається зі вступу,

трьох розділів, поділених на шість підрозділів, списку використаних джерел до кожного з розділів, висновків та додатків. Загальний обсяг роботи становить 416 сторінок, з них – 255 сторінок основного тексту. Список використаних джерел в цілому нараховує 655 найменувань, з них – 338 іноземною мовою.

У тексті дисертації відсутні порушення академічної доброчесності.

Вступ містить усі необхідні складники: обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет і методи, доведено його наукову новизну, розкрито практичну цінність, вказано апробацію здобутих результатів, зазначено апробацію здобутих результатів, а також кількість публікацій за темою дисертації та ін.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні основи дослідження феномену жінки у філософському дискурсі» представлено ґрунтовний аналіз жінки як складного та багатовимірного теоретичного утворення. Особливу увагу приділено онтологічним підвалинам і походженню поняття «жінка», а також простежено еволюцію його трактування – від природно-біологічно зумовленої сутності до соціокультурної й символічно сконструйованої форми існування, що реалізується через мовні практики, систему норм і владні взаємодії. Окреслено методологічну базу дослідження, яка охоплює феноменологічний, герменевтичний, холістичний, біографічний, системний та інші підходи.

Серед ключових результатів визначено впровадження у філософський дискурс багатокомпонентної моделі жінки як соціокультурного явища, побудованої на основі бінарних системних характеристик. Такий підхід дозволяє поєднати різноманітні параметри й інтегральні показники, відображаючи мінливість, адаптивність і здатність до інтеграції нових елементів у різних сферах життєдіяльності. Жінка осмислюється як соціокультурний феномен у межах системного моделювання.

Крім того, з позицій холістичного підходу феномен жінки вперше інтерпретується як цілісна, саморегульована форма духовно-матеріального буття, що функціонує на перетині особистісного, соціального та універсального рівнів, забезпечуючи спадковість, гармонізацію життя й духовну зумовленість. Водночас

жінка постає як складна соціокультурна система, що інтегрує широкий спектр характеристик, моделей поведінки та типів взаємодії, відповідних сучасним умовам.

Використання системного аналізу та бінарних параметрів дає змогу розкрити структурну складність і багатовимірність цього феномену, який не зводиться до єдиної інтерпретаційної моделі. Жінка постає як динамічна та гнучка система, здатна змінюватися під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Кожна з моделей висвітлює окремі аспекти її соціальної поведінки, культурного середовища, міжособистісних взаємин і життєвого досвіду. У розділі також наголошується на міждисциплінарному характері дослідження, що створює основу для подальшого аналізу репрезентацій і концептуалізації феномену жінки у філософському дискурсі.

Другий розділ «Метафізика та соціокультурний вимір жіночого у світотворчих наративах» зосереджений на філософському аналізі феномену жінки крізь призму метафізичних і соціокультурних аспектів. У межах дослідження поняття «метафізика жіночого» розглядається як онтологічна й символічна реальність, що розкриває глибинні основи жіночого начала в структурі буття. Жіноче інтерпретується у двох взаємопов'язаних площинах: як універсальна філософська категорія, що проявляється через архетипи, символи та сакральні образи, і як конкретний спосіб людського існування, у якому втілюється інтенціональний та емоційний досвід жінки.

У розділі здійснено аналіз міфологічних моделей і архетипових сценаріїв жіночності, які формують культурні уявлення про жіноче в різних традиціях. Окрему увагу приділено дослідженню релігійних соціокультурних практик із позицій гендерного підходу: показано, як через архетипні образи, сакралізацію материнства, символізацію тілесності та механізми гендерної соціалізації вибудовується жіноча суб'єктність, а також як осмислюється трансцендентний вимір жіночого. Проаналізовано вплив мовної політики сакральних текстів на формування гендерних ролей і розкрито механізми творення культурного

гендерного коду, що визначає поведінкові норми, тілесні практики, мовні форми та соціальні функції жінки.

Авторка також пропонує власну типологію соціальних функцій релігійних традицій, розглядаючи їх як важливі соціокультурні практики та чинники становлення жіночої суб'єктності як на рівні соціальних інституцій, так і в екзистенційно-символічному вимірі.

Третій розділ «Філософія жіночого в добу метамодерну: від феноменології буття до естетики образу» присвячено осмисленню жінки як соціокультурного та духовно-антропологічного феномену в умовах метамодерного світу. Основою дослідження є концепція метамодернізму, яка дозволяє проаналізувати трансформації жіночого досвіду, суб'єктності та художніх репрезентацій у контексті глобалізації, цифровізації та соціокультурних змін. Жінка постає як цілісний і динамічний феномен, що поєднує протилежності – раціональне і чуттєве, традиційне і новітнє, індивідуальне й колективне – формуючи адаптивну модель ідентичності. Її соціокультурний вимір проявляється через активну участь у різних сферах життя, тоді як духовно-антропологічний – через здатність до рефлексії, емпатії та етичної відповідальності.

У розділі здійснено аналіз естетичних форм репрезентації жіночого в мистецтві метамодерну (література, перформанс, фотографія, текстиль, мурали та соціокультурні проекти). Показано, що жінка виступає активним культурним і етичним суб'єктом, носієм пам'яті, досвіду травми й творчого опору, втілюючи принцип агапе як форму турботи та взаємопідтримки. Художні практики відображають багатовимірність жіночого досвіду, який поєднує особисте й суспільне, тілесне й символічне. Комплексний підхід дозволяє розглядати жіночу суб'єктність через низку взаємопов'язаних вимірів – духовний, комунікативний, етичний, цифровий, гендерний та естетичний.

Узагальнено, що образ жінки в метамодерному мистецтві функціонує як динамічна структура, яка створює нові сенси співіснування, інтегруючи різні рівні досвіду. Жінка постає активною учасницею культурних трансформацій, формуючи нові моделі ідентичності через практику агапе, що сприяє відновленню

соціальних зв'язків і духовних орієнтирів. Естетичні моделі жіночого відображають поєднання інтимного і публічного, емоційного й раціонального, індивідуального й колективного, акцентуючи на здатності до турботи, солідарності та творчого переосмислення реальності. В умовах війни ця роль набуває особливого значення, оскільки жіноча діяльність у волонтерстві, підтримці постраждалих і допомозі суспільству виявляє гуманістичний потенціал, сприяє збереженню цінностей і відновленню цілісності соціуму.

У **Висновках** чітко представлено підсумки та результати дисертаційного дослідження, які розкривають суть поставлених завдань і створюють підґрунтя для подальшого філософського осмислення трансформації міфологічної свідомості в сучасному суспільстві. Подані висновки репрезентують нове вирішення наукової задачі, що полягає в теоретичному осмисленні концептуальних інтерпретацій феномену жінки у філософському дискурсі та виявленні ключових аспектів її репрезентації, які визначають культурну символізацію, розвиток духовної чуттєвості та сучасні соціокультурні моделі жіночої суб'єктності.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях, зарахованих за темою дисертації

Основні положення та результати дослідження пройшли апробацію на науково-методологічних семінарах кафедри філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик, а також були представлені й апробовані в межах проходження всеукраїнських програм науково-педагогічного підвищення кваліфікації «Гендерні студії у вищій школі: сучасні виклики та досягнення» (Львів, 2022, 6 кредитів ECTS) та «Сучасні форми і методи організації освітнього процесу в умовах цифрової трансформації» (Одеса, 2023, 6 кредитів ECTS).

Теоретичні і практичні напрацювання дослідження знайшли відображення 28 публікаціях автора, з них: 4 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття у міжнародному науковому виданні, індексованому в базі Web of Science, 2 публікації у зарубіжних наукових виданнях, 1 стаття у інших наукових

періодичних виданнях, 18 публікацій апробаційного характеру, 2 статті додатково відображують результати дослідження.

5. Практичне значення одержаних результатів.

Практична значущість результатів дисертаційного дослідження В. Р. Світлицької є безсумнівною та має широкі перспективи практичного застосування. Результати можуть бути використані як у теоретичних, так і в прикладних контекстах. Отримані положення можуть бути використані у сфері освіти та науково-дослідної діяльності при розробці та викладанні навчальних компонентів із філософії, соціальної філософії, філософської антропології, культурології, гендерних студій, релігієзнавства, соціології культури, етики й естетики, а також спеціальних курсів, присвячених філософії жіночого та міждисциплінарним дослідженням гендеру.

6. Зауваження та дискусійні положення до дисертації.

Водночас, вважаємо за необхідне відмітити, що дисертація містить деякі критичні міркування і рекомендації, які потребують авторського коментування:

1. Обґрунтуйте вибір саме метамодернізму як основної теоретичної рамки дослідження і як він співвідноситься з іншими сучасними підходами до аналізу жіночої суб'єктності?
2. Наскільки запропонована багатовимірна модель жінки є універсальною – чи враховує вона культурні, історичні та соціальні відмінності між різними суспільствами?
3. Зауваження: текст є дуже насиченим складною термінологією та довгими реченнями.

7. Загальна оцінка дисертації.

Дисертаційна робота Світлицької Віолети Романівни на тему «**Феномен жінки у філософському дискурсі**» є самостійним і завершеним науковим дослідженням. Дослідження виконане на високому теоретичному, методологічному та емпіричному рівні, має комплексний і логічно обґрунтований характер, а її основні положення вирізняються науковою новизною та практичною значущістю.

Дисертація «Феномен жінки у філософському дискурсі» повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р., № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 341 від 21 березня 2022 р., №502 від 19 травня 2023 року та №507 від 03 травня 2024. Враховуючи наведені аспекти, авторка дисертаційної роботи, **Світлицька Віолета Романівна**, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія у галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Рецензент:

Доктор філософських наук,
професор, професор кафедри
філософських і соціологічних студій
та соціокультурних практик
ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»

Зоя АТАМАНЮК

